

ҚазЭУ
ХАБАРШЫСЫ

ВЕСТНИК
ҚазЭУ

2012
№ 4

СОДЕРЖАНИЕ

ТЕОРИЯ ЖӘНЕ ӘДІСНАМА
ТЕОРИЯ И МЕТОДОЛОГИЯ

САЛИМБАЕВА Р.О. Условие повышения конкурентоспособности вуза.....	11
КУЧИНА Е.Б. Интегральная матрица оценки конкурентоспособности Казахстана.....	19
ЖАКУПОВА А.А. Методические подходы к управлению эффективностью деятельности предприятий.....	28
ЖАКЕШОВА А.П., ҚЫДЫРБЕКОВА А.С., СИЯЗБЕКҚЫЗЫ Б. Білім саласындағы инновация: халықаралық тәжірибе және инновацияның тиімді шарттары.....	34

ИННОВАЦИЯЛЫҚ ЭКОНОМИКА
ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА

АЗРЕТБЕРГЕНОВА Г.Ж. Мақта-тоқыма кластерінің қазақстандық үлгісін дамытудың жаңа серпіні.....	39
МЕЙМАНОВ Б.К. Эффективное управление формированием и развитием интеллектуального капитала.....	43
САЛИМБАЕВА Р.А. Экология и устойчивое развитие города Алматы.....	47
АКТЫМБАЕВА А.С., АКТЫМБАЕВ Ж.С. Индустриально-инновационное развитие Казахстана.....	53
ҚАБЫЛБАЕВ А. Компанияның инвестициялық қызметін бағалау.....	58
МУСИН Р.К. Методы финансового стимулирования предпринимательской деятельности.....	62
ЖУНИСОВ К. Типы тепловых электростанций.....	67

БИЗНЕС ЖӘНЕ КОРПОРАТИВТІК БАСҚАРУ
БИЗНЕС И КОРПОРАТИВНОЕ УПРАВЛЕНИЕ

ДЖАКСЫБЕКОВА Г.Н., МЕРЕКЕЕВ Е.А. Создание системы оперативного контроллинга.....	70
ӘМІРБЕКҰЛЫ Е., РСЫМБЕТОВА С.М. Ұлттық экономиканы дамытудағы шағын кәсіпкерліктің маңыздылығы.....	75
БУКЕТОВА Д.Е. Компетентностный подход к формированию стратегий личностного и профессионального развития.....	81
МУСАГАЖИНОВА А.С. Платежи за экосистемные услуги в Центральной Азии – новый подход к экологически выгодному сотрудничеству.....	86
АЙХЛЕР А.В. Проблемы внедрения системы бюджетирования.....	92
СМАИЛ Т. ҚР корпоративтік басқарудың дамуының тенденциялары: теория және тәжірибе.....	96
ТАСТАНДИЕВА Н.Б. Ауыл шаруашылығы кешеніндегі кәсіпкерліктің қазіргі жағдайы мен ерекшеліктері.....	100

ҚАРЖЫ ЖӘНЕ ТАЛДАУ
ФИНАНСЫ И АНАЛИЗ

МИРЖАКЫПОВА С.Т., МИРЖАКЫПОВ Д.Т. Особенности организации внутреннего контроля в коммерческих банках.....	104
--	-----

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Шихвердиев А.П., Гусятников Н.В., Беликов И.В. Корпоративное управление. – М.: Акционер 154-160.
2. Материалы подготовленные рабочей группой по корпоративному управлению созданной при финансистов Казахстана [Электронный ресурс] // www.afk.kz
3. Целевое управление корпорациями [Электронный ресурс] // http://www/or-rsv.narod.ru
4. Борисов А.Б. Большой экономический словарь. – М.: Книжный мир, 1999. – Б. 102-130.

Резюме

Объектом статьи является процесс образования и развития механизмов совершенствования корпоративного управления в аграрном секторе Республики Казахстан.

Предметом статьи являются экономические связи между субъектами рыночных отношений корпоративного управления в аграрном секторе.

Summary

The object of the article is the process of making and development of mechanisms for perfecting of corporate management in agrarian sector of Republic of Kazakhstan.

The subject of the article is the economic connections between subjects of market relations and development of corporate management in agrarian sector.

ОӘЖ 338.43

ТАСТАНДИЕВА Н.Б.,

Халықаралық Бизнес Академиясының
доценті, э.ғ.к.

**АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫ КЕШЕНІНДЕГІ КӘСІПКЕРЛІКТІҢ
ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ МЕН ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ**

Аннотация

Мақалада кәсіпкерлік, оның ішінде ауыл шаруашылығы кешеніндегі шағын және орта кәсіпкерлік талданады. Еліміздегі ауыл шаруашылығындағы кәсіпкерлікті дамытудағы мемлекеттің ұсынылған бағдарламалардың мақсаттары мен қызметтеріне тоқталады. Сонымен бірге ауыл шаруашылығы кешеніндегі кәсіпкерліктің дамуына кедергі жағдайларды азайту үшін олардың өз ұсынысын береді.

Негізгі сөздер: ауыл шаруашылық кешені, кәсіпкерлік, шағын және орта бизнес, мемлекеттік бағдарламалар мен қорлар, кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдау.

Бүкіл әлемдік ғаламдану жағдайында әлемдегі бәсекеге барынша қабілетті алдыңғы елдерге бет алған Қазақстан үшін ауыл шаруашылығы кешеніндегі кәсіпкерлікті қолдап, орта кәсіпкерлікті дамыту алдыңғы мәселелердің бірі болып табылады. Өркениетті елдердің өздерінің әлеуметтік-экономикалық мәселелерін шешуде шағын кәсіпкерлік нысан сүйейді. Осыған орай, Президент Н. Назарбаев 2010 жылғы «Қазақстан халқының әл-ауқа – мемлекеттік саясаттың басты мақсаты» атты Жолдауында Қазақстан экономикасы даму бағыттарының бірі ретінде ауыл шаруашылығы кәсіпкерлігіне кең ауқымды мемлекеттік қолдау, әсіресе шағын және орта кәсіпкерліктің тұғырын кеңейту мен нығайту қажеттігін а

Себебі, қазіргі экономиканың даму сипаты мемлекеттік тұрғыдан реттелетін экономикалық жүйенің кәсіпкерлік түріне негізделген. Ауыл шаруашылығындағы шағын кәсіпкерлік нысандары ауыл тұрғындарын жұмыс орындарымен қамтамасыз етіп халықтың әл-ауқатын, әлеуметтік деңгейін жоғарылатумен қатар, нарықтағы қажеттіліктің қанағаттануына, тауар түрлерінің көбейіп толуына, жергілікті шикізат ресурстарының дұрыс пайдаланылуына өз ықпалын тигізеді. Аймақтық, ауылдық жерлердегі шағын кәсіпкерліктің экономикалық және әлеуметтік қызметтерін маңызды мемлекеттік міндеттер қатарына жатқызуға және экономиканы дамытудың ажырамас бөлігі деп қарастыруға болады. Ондағы кәсіпкерлік қызметтің өсу қарқынын зерттеу және оны болжау қоғамның қалыпты дамуы үшін өте маңызды.

Ауыл шаруашылығындағы кәсіпкерлікті құрудың өзекті мәселесі мемлекеттік меншікті мемлекеттен алу мен жекешелендіру болып табылады. Олар нарықтық экономикада бәсекелестік ортаны құрып қана қоймайды, сондай-ақ еркін кәсіпкерлікке, бәсекелестікке жол ашады. Белгілі ағылшын ғалымы, әрі экономисі Альфред Маршалл айтқандай, нарықтық экономиканың басты қасиеті - «өндіріс пен кәсіпкерліктің еркіндігі». А. Маршалл бойынша, кәсіпкер экономикалық процесті жеделдетуші [2].

Нарықтық экономикаға өту еркін кәсіпкерлікке жол ашты, бірақ барлық мәселені шеше алмады. Оны шешу үшін мемлекеттің үйлестіру рөлі қажет. Қазіргі уақытта Қазақстанда жүргізіліп жатқан экономикалық саясаттың басымды бағытының бірі ол ауыл шаруашылық саласындағы кәсіпкерліктің құрылуы және дамуы. Ауыл шаруашылық кешеніндегі кәсіпкерлікті дамыту саласы үшін мемлекеттік саясатты жүзеге асыру мақсатында, қадағалау функцияларын жүзеге асыратын мемлекеттік органдар қызметінің заңдылығын күшейтуде белсенді түрде керексіз әкімшілік кедергілерді алып тастау бойынша, өнеркәсіптік кәсіпкерліктің құқығы мен мүддесін қорғау жұмыстары қарқынмен жүргізіліп жатыр.

Қазіргі уақытта Қазақстан Республикасында кәсіпкерлікті дамытудың 5 мемлекеттік бағдарламасы [3] жүзеге асырылуда, оның негізгі тапсырмалары деп атап көрсетуге болатындар қатарына:

- ауыл шаруашылығы саласындағы өнеркәсіптік кәсіпкерлікте салықтық әкімшілік жүйесін толық жетілдіру;
- ауыл шаруашылық кешеніндегі кәсіпкерлік инфрақұрылымын дамыту;
- ауыл шаруашылығына бағытталған оқытулар, ақпараттық, ғылыми-әдістемелік қамтамасыз ету және сол саладағы өнеркәсіптік кәсіпкерлікті насихаттау;
- ауыл шаруашылық кешеніндегі кәсіпкерлік мәселелері бойынша нормативтік-құқықтық базаны жүйелендіру және толық жетілдіруді жатқызуға болады.

Жыл бойы Қазақстан Республикасында шағын кәсіпкерлікті дамыту және қолдаудың Мемлекеттік бағдарламасын жүзеге асыру бойынша маңызды жұмыстар жүргізіледі. Қазіргі кезде өнеркәсіптегі кәсіпкерлікті дамыту мақсатында «Технология трансферті және инжиниринг орталығы» АҚ; «Маркетингі сараптамалық зерттеулер орталығы» АҚ; «Шағын кәсіпкерлікті дамыту қоры» АҚ; «Ұлттық инновациялық қор» АҚ секілді қоғамдар құрылып өз қызметтерін көрсетуде. Сонымен қатар, мемлекеттік қолдау мен отандық кәсіпкерлердің өз ынталары нәтижесінде «Қазақстан Республикасының Сауда-өнеркәсіптік палатасы Одағы» ЗТБ; «Қазақстан кәсіпкерлерінің форумы» ЗТБ; «Атамекен» Қазақстанның жұмыс берушілері және кәсіпкерлерінің жалпыұлттық одағы» ЗТҚ, т.б. орталықтар құрылған. Мұндай одақтардың алғашқы қызметі Қазақстан Республикасының индустриялық-инновациялық даму Стратегиясын іске асыру [4].

Орталықтың екінші қызметі бұл инжиниринг, ол ауыл шаруашылығына бағытталған инновациялық ойды іздестіру және жіктеу, зерделеуді қажет ететін және ондағы жоғарғы технологиялық өндірістерді құру бойынша жұмыстарды ұйымдастыру, инновациялық жоспарларды іске асыру бойынша қаржы көздерін іздестіру. Республика мемлекеттік басыңқылығының дамуына сәйкес жоспарлар мынадай белгілерге сәйкес келуі қажет жаңа технологияларды енгізу, технологиялық шектің жоғарғы дәрежесі, экспорттық тұспал, сапаның халықаралық стандарттары және экологиялылығы. Ал «Маркетингі сараптамалық зерттеулер орталығы» АҚ ұлттық экономикада бәсекелестікті жоғарылату және диверсификация процесін сараптамалық қамтамасыз ету мақсатында құрылды. Орталық сондай-ақ, ауыл шаруашылық кешеніндегі маркетинг және менеджмент саласында зерттеулер жүргізеді, консалтингті және ақпаратты-кеңестік қызметтерді көрсетеді, маркетинг және менеджмент саласында методологиялық және ақпаратты-анықтамалық құралдарды шығарады, бағдарламалық өнімдерді құру,

экономика өрісі және саласы бойынша ақпараттарды және ауыл шаруашылық өнімдерді тарату. Мұндай орталықтардың тиімді жұмыс атқарулары еліміздің ДСҰ кіруі үшін қойылып отырған талаптардың орындалып жатқандығының куәсі деуге болады.

«Шағын кәсіпкерлікті дамыту қоры» АҚ негізгі мақсаты шағын кәсіпкерлікті қолдауға бағытталған, мемлекеттік қаржыны тиімді қолдануын бақылауға және Қазақстан Республикасындағы шағын кәсіпкерлік субъектілерінің экономикалық өсуін және құрылуын ынталандыру [3]. Қордың негізгі қызметі, ауыл шаруашылығына бағытталған несиелер және лизинг түрін берумен байланысты. Қазіргі таңда қор мына бағдарламалар бойынша қаражаттарды жүзеге асырады:

- Ауыл шаруашылық саласына 56 млн АҚШ доллары;
- Даму және Қайта орнату Еуропалық Банкінің несиелік лимиті арқылы Қазақстандағы шағын бизнес бағдарламасын дамытуға 77,5 млн АҚШ доллары;
- Республика бюджеті есебінен шағын кәсіпкерлік субъектілерін қолдауға 300 млн теңге.

Бүгінгі таңда қор өз қызметін бастағаннан бері 577 жобаны 6,3 млрд. теңгеге қаржыландырып, ол жобалар өз істерін бастап кеткені қуантарлық жағдай. Бұған тағы шағын және орта кәсіпкерлік субъектілері мен ауылшаруашылық өнімдерін өңдейтін және тағам өнімдерін өндіретін ұйымдарды тікелей несиелендіру жөніндегі 2009-2012 жылдарға арналған «Даму-Қолдау» бағдарламасын да қосуға болады. Бағдарламаның мақсаты - ауыл шаруашылығындағы шағын және орта бизнестің сапалы дамуына жәрдемдесу және Қазақстан Республикасының экономикасын әртараптандыру үдерісіндегі оның рөлін күшейту. 2010 жылғы деректерге сүйенсек, «Даму-Қолдау» бағдарламасы аясында жалпы қаржыландыру сомасы 3 039 млн теңгеге 10 қарыз шартты кредит желісін беру туралы келісім жасалған [5].

Кәсіпкерліктің дамуын, соның ішінде Қазақстандық ауыл шаруашылық өнеркәсіптегі кәсіпкерліктің пайда болуы мен дамуын, оның түрлерін, яғни кәсіпкерліктің формасын таңдаудағы факторлар, кәсіпкерліктің көлемі жағынан ұйымдық-құқықтық нысандарына байланысты таңдалу формаларын кәсіпкерліктің экономикалық маңызды элементі ретінде қарастыруға болады. Жалпы ауыл шаруашылық кешеніндегі кәсіпкерліктің экономикалық белсенділігі мен әлеуметтік бағдар ұстауының кепілі оның өздігінен қоғамның орташа топтарына жататындығында емес, оның дәулеті мен тұрмысының нақты шынайы меншікке негізделуінде болып табылады. Бүгінгі күні шағын кәсіпкерлік субъектілерінің қол жетімділігін қамтамасыз ету мақсатында, өнеркәсіптегі кәсіпкерлікті дамыту мемлекеттің тұрақты қолдауына айналды. Құрылған қорлар кәсіпкерлік секторын арзан, орташа және ұзақ мерзімді қаржылық қаражатпен қамтамасыз етеді, шағын бизнеске әлемдік тәжірибеде сынамаланған мынадай қаржылық қызметтерді ұсынады: жобалық қаржыландыру, қаржылық лизинг, банктерде шағын бизнес кәсіпорындарының кредиттерін кепілдендіру, франчайзинг, факторинг, дайын бизнесті сатып алуды қаржыландыру, екінші деңгейлі банктермен тең қаржыландыру. Осы мақсатта олар нақты зерттеуді қажет ететін өндірістер мен жоғары технологиялық даму, инновациялық актив өсіміне қолқабыс жасауды да қолға алып отыр.

Негізгі капитал мәселелерін шешуде ауыл шаруашылық кешеніндегі кәсіпкерлерге қолдау көрсету бойынша ғимарат, құрылыс нысаны, жер учаскелері, мүлдем немесе тиімді қолданылмайтын өндірістік алаңдар мен құрылғылар, бітпеген құрылыс нысандарын кәсіпкерлік субъектілер басқаруына беру қарастырылуда.

Президент Жарлығына сай республикада мемлекеттік мекемелердегі қолданылмайтын өндіріс нысандары мен алаңдардың, офистік мекендер мен бітпеген құрылыс нысандарының инвентаризациясының қорытындысына келсек, елімізде жалпы саны 1343 қолданылмайтын және 524 құрылысы аяқталмаған немесе сапасы төмен материалдармен салынған нысандардың бар екендігі анықталды [5].

Сонғы уақытта, көптеген нысандар мен негізгі құралдар, шын мәнісінде, ауыл шаруашылығы бойынша кәсіпкерлікке қатысы болмаған адамдардың қолына тиюі нәтижесінде бөлінген капитал тұрақтап қалып, ғимараттар мен нысандар шаруашылыққа жарамсыздықтан қирай бастады. Мемлекет бұл мәселеге көз жұмып қарап отыр деуге де болмайды. Біздің ойымызша, ауыл шаруашылығы кешеніндегі өндіріс орындарының кәсіпкерлік субъектілеріне сенімді басқаруға берілуінің тәртібі жасалынуы және оны қадағалап отыратын мамандардан құралған арнайы комиссия құру керек секілді. Кәсіпкерлерге бағытталған дискриминацияны жою мақсатында өз күшінде заңнама мен нормативтік-құқықтық базаны жетілдіру қажет, сондай-ақ, шенеулік кедергілер мен бақылаушы және инспекция жасаушы органдардың заңсыз алымдарына қарсы күресті күшейту қажет.

Қолданысындағы тиімділікті арттыру үшін шет мемлекеттер, үкіметтік емес ұйымдар және халықаралық институттар тарапынан жасалатын техникалық көмектің координациясын қамтамасыз ету мақсатқа сай келеді. Республикамызда іске асырылып жатқан арнайы қор, оқыту мен консультация беру бағдарламаларының аясын кеңейту қажет.

Дегенмен де, Қазақстанда бүгінгі күні ауыл шаруашылық кешеніндегі шағын және орта кәсіпкерлік бастан кешіріп отырған қиындықтарға қарамастан, экономиканың серпінді дамып келе жатқаны белгілі болып отыр. Ең бастысы шағын кәсіпкерлік саны өсіп келеді, өсім соншалықты да жоғары емес, небәрі пайыздық бөлігі ғана. Оның ЖІӨ-де өзіндік үлесі 30% құрайды. Қазіргі кезде кәсіпкерлік Қазақстанның бүгінгі экономикасында лайықты орын алуда. Біз еліміз жоғары өмір стандарттары бар әлемдегі ең ырақты дамып келе жатқан мемлекеттердің біріне айналдыру туралы алдымызға мақсат қойдық және де ол мақсатқа өз белсенділігімізді, іскерлігімізді арттыру арқылы ғана қол жеткізуге болады.

Бүкіләлемдік қаржылық дағдарыстың тудырып отырған қиындықтары кезінде және де халықтың тұрмыс деңгейінің күрт төмендеген жылдарының өзінде-ақ отандық кәсіпкерлікті құру жұмыстары басталғаны белгілі. Соның нәтижесінде бүгінде ауыл шаруашылық кешеніндегі өндіріс көлемінің 85 пайызы жеке секторда өндіріледі. Елдің ЖІӨ-дегі шағын және орта бизнестің үлесі шамамен 25 пайыз құрайды, экономиканың жеке секторында еңбекпен қамтылған халықтың 60 пайыздан астамы еңбек етеді [5]. Бүгінде біздің елімізде кәсіпкерлікті дамытудың келешегі айқын көрініске ие. Жеке бизнесті, ең алдымен шағын және орта бизнесті қолдау мемлекеттік саясаттағы түйінді мәселелердің бірі.

Қазір уақытта шағын кәсіпорындар жұмыс істеп тұрған барлық шаруашылық жүргізуші субъектілердің 80 пайызын құрайды. Сонымен бірге ауыл шаруашылық кешеніндегі кәсіпкерлікті дамытуға бағытталған шешімдерді орындауда іркіліс байқалады. Бұл жерде басты себеп шенеушілік қысымдар. Осындай және басқа да себептерге байланысты кәсіпкерлердің біраз бөлігі жасырын салаға өтіп жатыр. Осы жағдайда ескеретін жәйт, ауыл шаруашылығындағы кәсіпкерлердің құқығын қорғайтын жүйе жасау, тексеруші органдардың және рұқсат беруші құжаттардың санын азайту. Ауыл шаруашылық кешені саласындағы кәсіпкерлердің 70 пайызы оларды қолдайтын аймақтық бағдарлама туралы хабары жоқ. Мұның өзі әкімдердің жұмысының формальді сипатта жүретінін көрсетеді. Кәсіпкерліктің тағы да бір күрделі мәселелерінің бірі несиелік ресурстарды алудың қиындығы. Себебі несиелік алу үшін кепілге қоятын мүлік, бизнес-жоспар жоқ. Осы себептен де банктер ауыл шаруашылық саласындағы шағын және орта кәсіпкерлікті қаржыландыруға асықпайды.

Тұрақты экономикалық жүйедегі ауыл шаруашылық кешеніндегі кәсіпкерліктің ұлттық экономикадағы алар орнын былай деп көрсетуге болады: олар динамикалық түрде дамуы мүмкін; тұтынушылардың сұранысының өзгеруіне бейімделеді; бәсекелес нарықтық қатынастарға ықпал етеді; экономиканың құрылымдық қайта құрылуына әсер етеді; жаңа жұмыс орындарын ашады; жаңа кәсіпкерлік топ пен меншік иелерінің құрылуына жағдай жасайды; елдің жалпы ішкі өнімінде үлкен үлеске ие бола алады; мемлекеттік бюджетке үлкен қаржы сомаларын береді және т.б.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 «Қазақстан-2030» Процветание, безопасность и улучшение благосостояния всех казахстанцев: Послание Президента страны народу Казахстана. - Алматы: «Білім», 1997.
- 2 Шумпетер Й. Теория экономического развития. - М.: Прогресс, 1982. - Б.169-170.
- 3 Қазақстан Республикасы 2004-2006 жылдарға шағын кәсіпкерлікті дамыту және қолдаудың Мемлекеттік бағдарламасы [Электрондық ресурс] // www.zakon.kz/
- 4 Проблемы развития малого бизнеса и пути их решения // Экономика и статистика. - 2010. - №4. - С. 52.
- 5 Қазақстан және оның өңірлері. Қазақстан Республикасы Статистика жөніндегі агенттігі есебі. - Алматы, 2011. - 308 б.

Резюме

В данной статье предлагаются необходимые меры по поддержке малого и среднего бизнеса агропромышленного комплекса со стороны государства. Предпринимательский бизнес является одной из новых мер государственного регулирования экономикой. Автор предлагает меры, которые способствуют улучшению и развитию малого и среднего бизнеса агропромышленного комплекса.

Summary

In this article offered necessary measures on support of small and midsize businesses of agroindustrial complex from the side of the state. Enterprise business is one of new measures of government control by an economy. An author offers measures that assist an improvement and development of small and midsize businesses of agroindustrial complex.

ҚазЭУ хабаршысы - Вестник ҚазЭУ №4 (88), 2012 ж.

Жазылатын индекс: - 74002

Редакторлары: *Мәнкебаева Қ.Ж.*

Бондарцова Л. Ф.

Компьютерде беттеген: *Нусібәлиева М. С.*

Молдашева Ұ.Ж.

«Экономика» баспасының компьютерлж орталығында беттелдк

Басуға 17.08.2012 ж. қол қойылды. піујіМі 70x100%.

Келем1 23,2 б.т. Шартты 21,6 б.т. Есепт1к 15,9 б.т

Кеилрме басылым. Таралымы 300 дана. Тапсырыс№

1/295-12

«Экономика» баспасы» ЖШС 050063, Алматы

қаласы, Сайын **Кеуіесі**, 81-уі.

Аныштама телефондары: +7 (727) 276-13-14, +7 (727) 276-02-75